

DRIEPAS

Jaargang 12, nummer 2, oktober 1995

HISTORISCHE KRING DUIVEN, GROESSEN, LOO

COLOFON

De DRIEPAS is het verenigingsblad van de Historische Kring Duiven Groessen-Loo. Het verschijnt drie tot vier keer per jaar. Artikelen mogen alleen overgenomen worden na schriftelijke toestemming van de auteur en met bronvermelding.

Abonnementsprijs *f* 12,50, voor postabonnees *f* 17,50 per jaar, bij vooruitbetaling te voldoen op onderstaande bank- of girorekening. Voor leden van de Historische Kring gratis. Losse nummers *f* 5,00.

Het lidmaatschap van de Historische Kring bedraagt per jaar *f* 25,00, buiten de Gemeente Duiven *f* 30,00 (wegens postbezorging), over te maken op postgiro 49 23 697 of Rabobank rekeningnummer 31.54.07.484 t.n.v. de Historische Kring Duiven Groessen Loo te Duiven.

Indien het lidmaatschap of abonnement niet voor 1 december van het jaar is opgezegd, volgt automatisch verlenging voor het volgend jaar.

Secretariaat:

Postbus 212
6920 AE D U I V E N

Redactie DRIEPAS:

W.F.W.M. van Heugten, Duiven
Th.M.J. Jonker, Loo
M.M. Rebholz, Duiven

Redactieadres:

zie secretariaat Historische Kring

ISSN: 0921-5549

DRIEPAS

Bij de omslag:

Station Duiven in het Nederlandsche Rijnspoorweg Gezelschapspel

UIT DE KRANT VAN TOEN

de wederopbouw na 1945

In de bundel *Ik herinner me ...*, die de Historische Kring in mei 1995 uitgaf bij gelegenheid van de herdenkingen van de Bevrijding is uitvoerig stil gestaan bij de gebeurtenissen tussen mei 1940 en mei 1945. Ofschoon de Tweede Wereldoorlog in mei 1945 afgelopen was, betekende dat nog niet dat het leven weer zijn gewone loop nam. De Liemers behoorde tot de zwaarst getroffen streken van het land. De oorlogsschade diende zo spoedig mogelijk hersteld te worden. In de kranten van toen werd daar regelmatig aandacht aan besteed.

1945, NA DE OORLOG

Loo's alarm

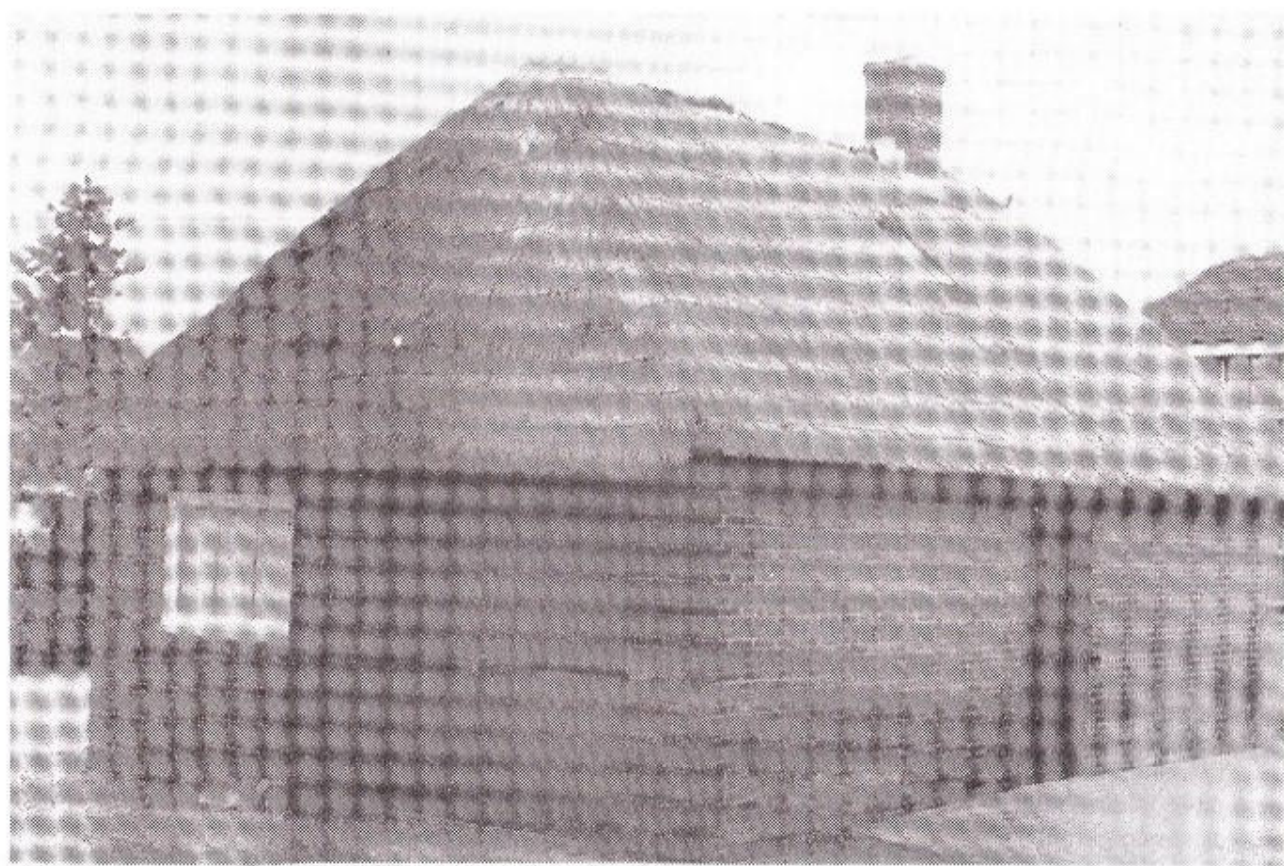
Hebt U in de krant gelezen?
Weet U al, hoe erg het was?
Loo heeft dringend hulp van noode
Loo zit praktisch zonder glas!
Oók voor Loo wordt het straks winter
Oók voor Loo is kou: venijn!
Laat ons Loo's alarm verhoren,
Laat 't géén „loos alarm" zijn!!

K.¹

Hoe was het in de gemeente Duiven gesteld na afloop van de oorlog en de terugkeer van de geëvacueerden?

Op 6 juni 1945 liet burgemeester Sloet bekendmaken, dat „*Alles wat men in huis heeft en geen eigendom is, ook kleinigheden, boeken, schilderijen, snuisterijen, moeten worden opgegeven en ingeleverd.*” En voorts, dat „*Aan-gelegenheden betreffende herstel van woningen kunnen worden besproken met den heer Boss, D 49, des Woensdags van 9-12 uur.*” Dat doet iets vermoeden en uit latere publicaties wordt inderdaad duidelijk, dat achter het geciteerde meer schuil gaat.

Een krantenartikel² onder de titel „*Welvarende streek tot ondergang gedoemd?*” geeft informatie.

*Noodboerderijen aan de Husselarijstraat in Loo.
Boven naast nr. 11 (verdwenen);
onder bij nr. 17 (verbouwd tot schuur).*

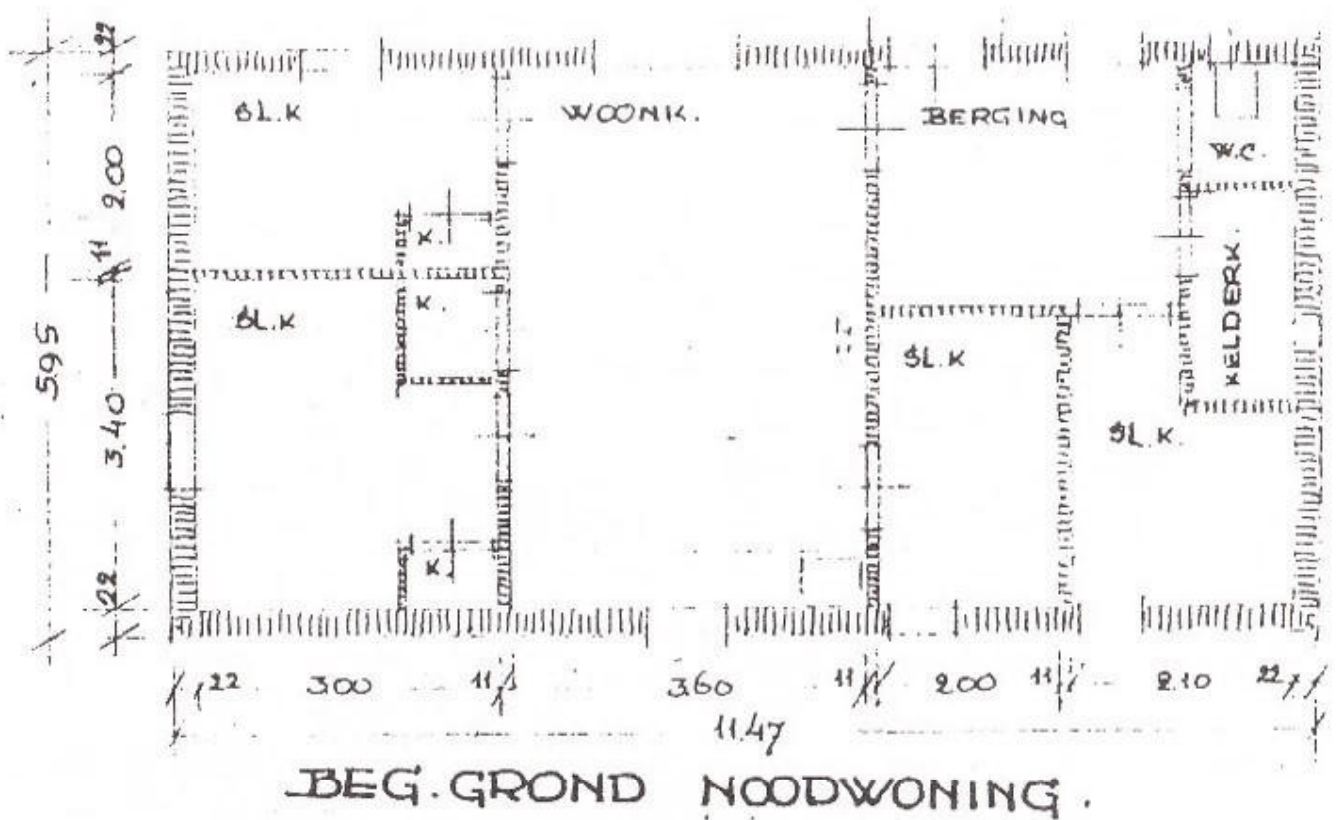
De vooruitzichten voor het jaar 1945 worden voor de tuinders hopeloos geacht. Volgens officiële schattingen is 80 tot 90 procent van het glas der tuinders vernield. Er is geen kunstmest, stalmest, turfmolm, rietmatten, gereedschappen, paarden om het land te bewerken, hout of platglas voor kassenbouw, en geen electriciteit. Ongeveer 100 ha. vruchtbare grond is onbruikbaar, omdat de tankgrachten, mijnevelden en stellingen nog niet zijn opgeruimd.

De teruggekeerde bewoners vonden - aldus de schrijver - niets dan zwart geblakerde ruïnes, hier en daar een gedeeltelijk bewoonbaar huis, vernielde wegen, geen kassen, geen huisraad, geen meubilair, geen kleding, geen dekking, geen schoeisel, niets „*wat zelfs de meest primitieve behoeften kan bevredigen.*” Met karren en paarden en vrachtauto's hadden de Duitsers tijdens de vuurpauzes alles wat bruikbaar was weggesleept of gebruikt voor camouflage of stellingenbouw, of opgestookt. Ook geallieerde troepen hadden zich niet onbetuigd gelaten, en over hetgeen van deze ravage over- en achterbleef, hadden landgenoten „zich ontfermd.” Vandaar de hierboven geciteerde gemeentelijke oproep om spullen, waarvan men niet de eigenaar was, in te leveren; de gemeente organiseerde daarna zgn. kijkdagen. Zo werd op woensdag, 4 juli, een extra kijkdag van goederen georganiseerd, van 9-12 en van 14-17 uur. Te Duiven in het gymnastieklokaal van het voormalige Instituut Geubbels en te Groessen in het Patronaatsgebouw³.

In Loo zou 90 pct. zijn verwoest: „*dat wil niet zeggen, dat 10 pct. van de huizen, kassen enz. is overgebleven. Neen, dat betekent dat ieder huis, iedere kas, iedere bak voor 90 pct. is vernield door oorlogsgeweld, gestolen werd of onbruikbaar gemaakt is.*” Gelukkig was het aangenaam zomers weer, maar men nam geen risico. Met planken van kippenhokken en schuurtjes en met wat oude spijkers lapt men delen van huizen op om tenminste bij regenweer niet helemaal buiten te hoeven leven. Men liep rond in geleende pakken, ging hoopvol naar de kijkdagen om te zien of er wellicht nog iets van de inboedel teruggevonden was. Als dit het geval was, trof men meubilair dat enkele maanden in sneeuw en regen had gestaan.

Dit beeld wordt bevestigd in een schrijven van de commissie „Stichting DE LIJMERS”⁴. Deze commissie was gevormd door de burgemeesters van Duiven, Pannerden, Westervoort en Zevenaar om „*overal waar mogelijk extra hulp voor de oorlogsslachtoffers in de Lijmers af te bedelen.*”

In de brief zijn exacte getallen opgenomen, die een beeld geven van o.a. de schade aan woningen en gebouwen. Voor de gemeente

*Boven: noodboerderij nog in gebruik als woning
bij de Kloosterhof aan de Loostraat;
onder plattegrond met indeling.*

Duiven zien die er zo uit:

aantal inwoners	aantal woningen & gebouwen				noodzakelijk aantal noodwoningen	evacuatie van 16-11-'44 tot eind apr. '45.
	100% verwoest	zwaar beschadigd	licht beschadigd	onbeschadigd		
4275	51	88	605	14	25	

De burgemeesters beklagden zich er over, dat letterlijk niets gedaan werd en ook niets bereikt kon worden ten behoeve van de getroffen bevolking. Auto's met levensmiddelen reden de Liemers voorbij, aardappels waren er niet, herhaalde pogingen om paarden en vee hierheen te krijgen strandden. *„Ruim twee maanden wordt alles in het werk gesteld om emaille-waar te krijgen, maar we worden van de ene instantie naar de andere gestuurd en ... er komt niets van. Kleding, vooral ondergoed, waaraan een schrijnende behoefte bestaat, is niet te krijgen. Eenig schoeisel is thans toegezegd, maar dat is niet meer dan normaal via de distributiediensten beschikbaar wordt gesteld. (...) En als steden, welke in dezelfde omstandigheden verkeerren, extra toewijzingen krijgen, dan kunnen wij ons er niet bij neerleggen, dat onze gemeenten behandeld worden alsof er niets gebeurd is,“* aldus de verbitterde maar strijdbare burgemeesters, die dan ook het middel van de overdrijving niet schuwden.

Dat blijkt uit het volgende.

Op 12 september 1945 luchtte burgemeester Sloet zijn gemoed in een interview⁵ met als duidelijke titel *„Waarom zien wij niets van de H.A.R.K.?“* Duiven, Groessen en Loo zouden er inmiddels op **achteruit** zijn gegaan. Alle kinderen liepen nu blootvoets over straat, de huismoeders bereidden het middagmaal met vier à vijf gezinnen samen in één pan (ingewijden hebben verzekerd, dat dit écht niet het geval is geweest; redactie). Op zoek naar een vergunning om een partij emaille-waren uit een Doetinchemse fabriek los te peuteren verzeilde burgemeester Sloet in een bureaucratische zwerftocht, die hem van Doetinchem, langs Arnhem, Apeldoorn, Zwolle, naar Zutphen voerde. Toen hij daar kreeg te horen kreeg, dat de nieuwe stichting, die voortaan dergelijke zaken zou regelen, in Rotterdam was gevestigd, gaf hij de

moed op. De officiële erkenning van de getroffen Liemerse plaatsen als „noodgebieden” betekende slechts een twijfelachtige eer. Want toen alle distributiekringen in de noodgebieden extra schoenen kregen toegewezen, werd de distributiekring Zevenaar vergeten.

Bij de adoptieplannen (gemeenten, die er toe in staat waren, konden een gemeente in een zgn. noodgebied adopteren) werden de Liemerse gemeenten overgeslagen. Waddinxveen, de vroegere woon- en werkgemeente van burgemeester Sloet, en de gemeente Ruurlo hielpen zo goed en kwaad als het kon, maar het was een druppel op een gloeiende plaat. De gemeente Duiven had tot op dat moment van de H.A.R.K. nooit iets ontvangen. *„Wat er nodig is, is voornamelijk schoeisel en kleding, keukenbenodigdheden en glas. Glas moet er komen, voordat de winter aanbreekt. Het bezit van velen in de Lijmers zit in druiven en perzikboomen. Deze hadden in andere winters de warme bescherming van kassen; zij staan nu aan weer en wind bloot als de winter er overheen gaat. Paarden moeten er komen om de akkers te bewerken en kippen om de pluimveestapel enigszins op gang te brengen.”*

Het bleef behelpen voor de bewoners van de Achterhoek en de Liemers. Het zal pijn hebben gedaan, toen men bijvoorbeeld moest lezen⁶, dat de Doetinchemse emailleerfabriek (De Beccon) na vier maanden stil gelegen te hebben 70.000 emmers en 20.000 teilen kon gaan maken, maar dat van deze productie niets in de streek terecht zou komen.

Op de vergadering van de Noodgemeenteraad in februari 1946 deelde de voorzitter mee, dat in dat jaar zes (nieuwe) woningen mochten worden gebouwd, op de Woerd. Waar boerderijen nagenoeg totaal verwoest waren, mocht architect A. Boss op gezag van het Bureau Wederopbouw Boerderijen een aantal nood-boerderijen bouwen (op twee plaatsen nog terug te vinden: naast de Kloosterhof, Loostraat 2, en naast Husselarijstraat 17; zie ook de illustraties).

De wederopbouw was begonnen.

Th.M.J. Jonker, Loo.

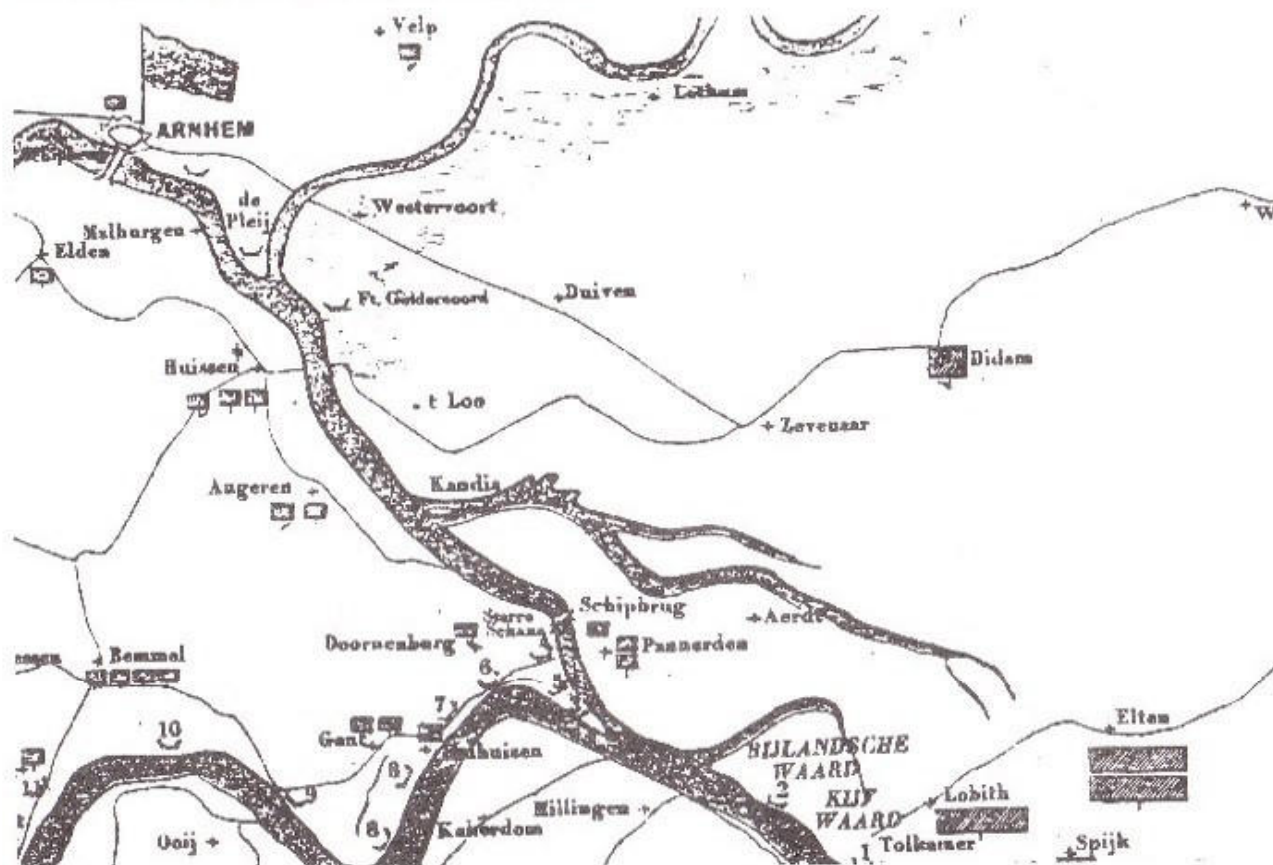
Noten:

- 1 Liemers Lantaern, 3 november 1945.
- 2 De Oost-Gelderlander, 30 juni 1945.
- 3 Wahalto, 30 juni 1945; Wahalto is in de tweede helft van 1945 Liemers Lantaern gaan heten, nu Liemers Lantaren.
- 4 brief d.d. 16 juli 1945; ook geciteerd in Wahalto van 18 augustus 1945.
- 5 De Oost-Gelderlander, 12 september 1945.
- 6 De Oost-Gelderlander, 4 oktober 1945.

ZWARE TIJDEN IN 1794-1795 (VERVOLG)

Eind oktober 1794 werd ter hoogte van Pannerden een schipbrug geslagen om de troepen-verplaatsingen naar de Betuwe sneller te laten verlopen en aldus zich beter te kunnen verdedigen tegen een mogelijke Franse aanval. Het was in ieder geval de bedoeling om de Fransen te beletten de Waal over te steken, zodat met het invallen van de winter de mogelijkheid zou bestaan om de troepen na de winterrust te hergroeperen, ter verdediging van het noordelijke deel van Nederland.

Daarom werden langs de Rijn en de Waal in alle haast verdedigingswerken opgetrokken. Volgens Sabron waren sedert 15 oktober vanaf het voetveer bij Tolkamer tot Tiel meer dan dertig batterijen tot verdediging van de rivier opgeworpen of in de dijk ingesneden en met ruim 150 vuurmonden bewa- pend. Vooral na de overgave van Nijmegen werd er hard gewerkt aan de verbetering van de batterijen en aan het maken van de nodige „gedekte communicatiën" achter de dijken. De meeste beklodingsmiddelen werden vervaardigd op het eilandje Kandia, tegenover Angeren¹. Hiertoe was er een brug aangelegd, waarvoor diverse personen uit Loo, de Husselarij en Groessen hun diensten verleenden.

Afb. 1 Situatie bij schipbrug en het eiland Kandia

Zo blijkt uit opgaven van diensten en een rekening in het archief dat zowel Cornelus Franken als Bernd Veldkamp opgeven dat zij hebben „hold gevaren voor de bedeckte weg" en Cornelus Franken ook „nog mist gevaren voor de brugh". De mest werd gebruikt ter versteviging van de dijk. Ook Boermeester Jan Jansen uit de Husselarij vermeldt, dat hij zowel hout als mest heeft gereden voor de brug. Verder is er nog een rekening die het volgende vermeldt:

„Groessen den 15 Januarij 1795 Heeft Gradus Scheerder nieuw Eiser Werck gemaekt aan de Brug bij Candia 20 grote Klampe 10-5- en Dz voor 3 Gulden en 4 Stuver Nagels 3-4- Summa 13 Gulden 9 Stuver"².

N° 13. Groessen den 15^{en} Januarij 1795
 Heeft Gradus Scheerder nieuw Eiser Werck gemaekt
 aan de Brug bij Candia 20 grote Klampe 10-5-
 Dz voor 3 Gulden en 4 Stuver Nagels 3-4-
 Summa 13 Gulden 9 Stuver

Verder is er nog een overzicht van verrichte hand- en spandiensten waarin wordt vermeld dat tussen 10 en 20 december 1794 greden is door bewoners van de Husselarij met 20 karren icder bespannen met 2 paarden à 1 dag voor „die Pontoniers, zum Holz und Mist fahren für die Zu Candia gelegte Brücke und herbij schaffung der nötigen Materialien. Von Lobith, Pandern und Deutecom"³.

Buiten het verlenen van deze diensten werd er van de bewoners ook nog het nodige hout „gevorderd". Uit het groot aantal nog aanwezige overzichtslijsten blijkt dat het om een grote hoeveelheid ging: waarschijnlijk werden alle bomen en ander opgaand hout gekapt o.a. ten behoeve van de verdedigingswerken en voor het vervaardigen van hutten als onderdak voor de wachtposten langs de waterkant.

Een van deze lijsten maakt gewag van de volgende hoeveelheden gekapt hout⁴:

<i>Eerstens Kerkmeester Haegeman</i>	6 wilge	<i>stuck</i>	10 <i>stuv.</i>
	3 bueckeboomen		2 <i>Guld.</i>
<i>H: van de Sand</i>	wilge		8 <i>stuv.</i>
<i>Willem Spaen aen de engh</i>	wilge		8 <i>stuv.</i>
<i>huebert Spaen</i>	2 schotwilgen		2 <i>Guld.</i>
	nog 2 essen	<i>het stuck</i>	2 <i>Guld.</i>
<i>hendrik Spaen</i>	(40 wilgen)?		10 <i>stuv.</i>
<i>harmen van Huet</i>	2 essen		2 <i>Guld.</i>
	8 wilgen		6 <i>stuv.</i>
<i>hendrik huegen</i>	10 schotwilgen	<i>het stuck</i>	6 <i>Guld.</i>
	90 wilgen	<i>het stuck</i>	5 <i>stuv.</i>
<i>jannes huegen</i>	20 essen	<i>het stuck</i>	5 <i>stuv.</i>
<i>Hilbaert heidendael</i>	<i>een nieie brug gestoelen met post</i>		
	<i>getacksiert op</i>		22 <i>Guld.</i>
	4 eike boemen		16 <i>Guld.</i>
	180 wilgen	<i>getaksiert op</i>	10 <i>stuv.</i>
<i>Spaen op riesderbos</i>	170 wilgen	<i>„ stuk</i>	10 <i>stuv.</i>
<i>gerret alleven</i>	70 wilgen	<i>„ stuk</i>	5 <i>stuv.</i>
<i>H: van brandenbuerg</i>	17 wilgen	<i>het stuck</i>	10 <i>stuv.</i>
<i>Reinder Spaen, afgehouden</i>	7 essen	<i>het stuck</i>	12 <i>stuv.</i>
	12 wilgen	<i>het stuck</i>	10 <i>stuv.</i>
	3 schotwilgen	<i>het stuck</i>	10 <i>stuv.</i>
<i>De baeron van herteveld</i>	46 jonge peppelen	<i>stuck</i>	18 <i>stuv.</i>
<i>wigman roelofs</i>	67 wilgen	<i>stuck</i>	8 <i>stuv.</i>
	nog 15 schotwilgen	<i>het stuck</i>	2 <i>Guld.</i>

Er zijn heel wat karrevrachten hout en takken vervoerd in die maanden, waarvan grote hoeveelheden voor het stoken van de ovens en voor verwarming werden gebruikt. Dat het koud was blijkt wel uit het feit dat op 10 januari de Fransen met 4 bataillons ($\pm$ 3000 man) over de bevroren Waal trokken.

Op 11 januari 's morgens kon de magistraat van Huissen de Fransen verwelkomen⁵.

Dat de komst van de Fransen voor de Liemers een nog grotere druk betekende, blijkt uit de grote hoeveelheid hand- en spandiensten die verleend

moesten worden.

Zo vermeldt een lijstje gedateerd 26 januari 1795 o.a.⁶:

„Walter Jansen met de kar met 1 part nae Westervoort En brood varen door Westervoort 2 dagen uitgeweest.

Dickman en Claas Wildenbeest samen angespannen Een kar met 2 paerden nae Doesborg en haver varen 2 dagen uitgeweest.

Willem van Egeren en Wilm Wilmsen same angespannen Een kar met twee parde nae Doesborg nae het maegesyn en haver varen van doesborg nae Wesel 5 dagen uitgeweest.

Ontijt en Lamert Fontein same angespannen een kar met 2 parde nae doesborg nae het maegesien en havervaren van doesborg naer Wesel 5 dagen uitgeweest.

Dickman en Klaas Wildenbeest same angespannen 1 kar met 2 parde en sijn nae Westervoort nae de Schans en polver laien geweest en sijn met gevaren en sijn 12 dagen uitgeweest.

Ontijt en Jan Melgers same angespannen 1 kar met 2 parde en sijn nae Westervoort nae de Schans en polver laien geweest en sijn met gevaren en sijn 12 dagen uitgeweest.

de heer Verschuer met de kar met 3 parde nae Westervoort nae de Schans en polver laien geweest en is met de Compenie gevaren en is 12 dagen uitge- weest.

Dese karren sijn de 26 januari uitgevaren en den 7 februari wedergekeerd.

Willem Van Egeren als boermeester."

Dat de strijd dichterbij kwam, was ook te merken aan het aantal ritten met bagage die weggebracht werd naar het Munsterland en aan de ritten met zieken en gewonden, die ook met paard en wagen werden vervoerd o.a. naar *„Emmerich, Deutecom, Seddam en Rees*. Soms was men met twee of drie karren tegelijk onderweg en men had twee tot vier dagen nodig voor de heen- en terugtocht.

Van half december 1794 tot eind januari 1795 worden in totaal vermeld⁶:

van en naar de Husselarij	103
van en naar Groessen	114
van en naar Duiven	152
van en naar Loo	144 ritten.

Bchalve de diensten met paard en wagen, waren er de ordonnansdiensten te voet. En dat werd afgewisseld met andere diensten zoals blijkt uit het volgende lijstje van personen uit Loo⁷:

Hendrik van de Velde 7 dagen op ordonantie en 12 dagen hout gehouwen, de Weduwe Evert Jansen heeft 21 dagen de wagt in huys gehat van waar sij 9 dagen haar Eygen ligt heeft gedaen

hermanus Jansen 5 dagen op ordonantie en 8 dagen hout gehouwen, de Selve heeft ook 14 dagen de wagt in huys gehat waartoe hem ligt besorgt is

hendrik Boumeester 7 dagen op ordonantie en 12 dagen hout gehouwen

Jan Visser heeft 4 dagen op ordonantie en 12 dagen hout gehouwen

derk Derksen heeft 6 dagen op ordonantie en 12 dagen hout gehouwen

derk Bos heeft 6 dagen op ordonantie en 10 dagen hout gehouwen

Antoon Kaaltjes heeft 4 dagen op ordonantie geweest, heeft ook 26 dagen de wagt in huys gehat waartoe hem 6 dagen ligt besorgt is

Derk van Buerk 4 dagen op ordonantie 24 dagen de wagt in huys gehat agt dagen hem ligt besorgt

Johannes Hoppenreys 4 dagen op ordonantie en 21 dagen de wagt in huys en van sijn eygen ligt gebrant

Evert Banningh heeft 4 dagen hout gehouwen en 7 dagen de dubbelde wagt in huys gehat

Hendrik Wessels heeft 3 dagen hout gehouwen

Gerrit Wessels heeft 12 dagen hout gehouwen, heeft nog 23 dagen de wagt in huys gehat en van sijn eygen ligt gebrant

de Weduwe Pouwel Evers heeft 24 dagen de wagt in huys gehat en 6 dagen van haar Eygen ligt gebrant

hendrik Wolters heeft 2 dagen de wagt in huys gehat waarvoor hem ligt besorgt is.

Hieruit blijkt tevens dat de meesten zelfs geen olie meer bezaten voor de verlichting, zodat er voor de wachtposten gezorgd werd voor „ligt”.

Bezat men nog enige goederen dan moest men die blijkbaar goed verstoppem, zoals is op te maken uit de volgende rekening⁸:

Bij Jan Joling 6 daeg de Hoesaeren ordonans gehadt

1½ kan Oolij in de lamp, de kan een gulden. 1 Gld. 10 Stv.

aen brand yder dagh 5 stv. 1 „ 10 „

aen Hooy en Stroo gebruykt 2 „ 10 „

nog op het laetste vertrecken hebben de hoesaeren met gewelt geplondert aen servetten en halsdoecken en kussloop en toebacksdoos en tafelmes, een fles vol jenever en speck

saemen gewadeert op 5 Gld. 0 Stv."

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de bevolking blij was toen de Fransen rond 23 februari de Liemers binnentrokken. Dat daarmee de ellende voor de bevolking nog lang niet over, zoals men hoopte, was blijkt wel uit de vele rekeningen en lijsten met verleende diensten voor de Fransen. Maar hierover misschien later meer.

G.H. van Hunen, Zevenaar.

De eerste aflevering verscheen in jaargang 12 (1995), nummer 1.

Literatuur en bronnen:

1. F.H.A. Sabron De oorlog van 1794-1795. deel 2, p. 33.
2. O.A.Z. 1450.
3. O.A.Z. 1450.
4. O.A.Z. 1450.
5. Dr. E.J.Th.A.M.A. Smit De oude Kleefse enklaves...
6. O.A.Z. 1450.
7. O.A.Z. 1450.
8. O.A.Z. 1450.

WAT GRAASDE IN 1817 OP DE GEMENE GRONDEN?

De term „gemene gronden“ kan heel verschillende reacties oproepen. De een zal zich vaag iets van de geschiedenisles herinneren; voor de ander zal het iets bekends zijn, omdat hij zijn vader of grootvader er vaak over heeft horen vertellen.

Ook in de Liemers had je gemene (gemeenschappelijke) gronden. Zo waren de brede bermen van verscheidene wegen dikwijls als zodanig in gebruik. We moeten ons dit beslist niet voorstellen als willekeurig en ongereguleerd. Immers: het schaarse veevoer moest zo goed mogelijk benut worden. Misschien vinden we nog eens de gelegenheid, dieper in te gaan op de wijze waarop deze gronden in vroeger tijd werden beheerd.

Nu willen we volstaan met het vermelden van de voornaamste bepalingen uit het reglement op de beweiding der gemene gronden in de gemeente Duiven uit 't jaar 1817.

Van 1 mei tot 1 november mocht iedere eigenaar of pachter van een boerenplaats, kaatsstede, huis of erve, gelegen binnen de gemeente, op de gemene gronden één schaar laten weiden, d.w.z. een paard of koe of os, ofwel twee eenwinters, ofwel vier kalveren. Liet men vóór of na de vastgestelde tijd weiden, of hoedde men meer vee dan was toegestaan, dan was de boete 1 gulden voor de eerste keer, 3 en 6 gulden voor de volgende keren. Jaarlijks vóór 1 mei had de opbranding van het toegelaten vee plaats. Op de hoof werd het jaartal aangebracht, met de letter D, G of L (de drie kerkdorpen aanduidend).

Het vee moest door de eigenaar of een plaatsvervanger worden gehoed, maar het was ook toegestaan dat één persoon de dieren van de eigenaar liet grazen. Men mocht zijn schaarrecht aan andere ingezetenen overdragen. Schapen mochten niet gehoed worden, behoudens de rechten van bepaalde grondeigenaren. Op deze bepaling stond een hoge boete, namelijk 12 gulden. Varkens en ganzen waren eveneens taboe; hiervoor bedroeg de boete echter 50 cent en 10 cent.

Zo kunnen we ons voorstellen, dat ondanks - of misschien juist door - het strenge toezicht van „den veldwachter“ het een erg idyllische tijd moet zijn geweest.

J.Th.M. Giesen, Zevenaar

(Dit artikel is op 1 juli 1980 gepubliceerd in de DUIVENBODE)

DE ST. ANTONIUS- EN ST. ANNAVICARIE IN DE PAROCHIE DUIVEN (deel 3)

De parochie ondernam daarop actie. De zaak werd aanhangig gemaakt bij de Nuntius te Brussel. Deze liet - om opspraak te voorkomen - aan pastoor Van der Veecken weten, dat hij gemachtigd was Petrus Van de Velde als voorlopig vicaris toe te staan te Duiven de H. Missen te lezen op de uren, die het hem uitkwam. Daarmee had de Nuntius de gemakkelijkste weg gekozen en de pastoor was weer terug bij af. Hij kon en mocht de vicaris niet afzetten of hem weigeren dienst te doen in de kerk van Duiven. Vicaris Van de Velde dicteerde de pastoor, dat hij voorlopig de fundatiediensten te Zevenaer bleef doen. Zodra de stichtingsakte van Von Hasekamp was ontvangen, zouden ze wel verder zien. De vicaris trachtte dus tijd te rekken.

Hendrick Schuurman kreeg op 17 juni 1744 te horen, dat de parochie geduld moest hebben, totdat het Kapittel de stukken had onderzocht. En daar liepen de zaken ook al niet vlot. Op 4 juli 1744 schreef aartspriester Van Erpen aan pastoor Van der Veecken, dat de eerwaarde heer Petrus Theodorus van de Velde geen kopie van de fundatie, noch enig antwoord op de „Gemeentes documenten” had ingezonden.

De Duivense affaire was inmiddels in de hele omtrek het gesprek van de dag. Met alle denkbare middelen trachtte men uit de impasse te geraken. Aan de Nuntius te Brussel schreef Aartspriester Van Erpen, dat hij een schrijven van pastoor Van der Veecken en de pastoor van Ulft had ontvangen, waarin zij hem verzochten om aan de student Elshof de tonsuur, de vier lagere wijdingen en het subdiaconaat te laten toedienen. Vermoedelijk was deze hun kandidaat voor de vicarie in de plaats van Van de Velde. Bovendien drongen zij er bij hem op aan, dat de heer Van de Velde binnen veertien dagen de originele stichtingsbrief moest indienen. Blijkbaar wilde men voorkomen dat er een falsificatie werd geproduceerd. Van de Velde voelde zich in het nauw gedreven en ging over tot verweer. Hij schreef een uitvoerige verdediging, merkwaardig van toon en uitdrukking. In de aanvang van de brief schreef hij: *Den eerwaarde Heer Pastoor van Duiven, Henr. van der Veecken, met sijnen koster Johannes Janssen, singt all vrij een hoogen toon, en sijne vroomme Boeren koomen door haer ondertekeningh, doch in een geringh getall, het moedigh gesangh voor goet houden.* Hij noemde de pastoor „een Baas en Rabbi. Hij vond het ongehoord, dat de koster en vijf of zes boeren dit bazen- en rabbi-ambt over een priester wilden uitoefenen. Hij uitte zijn verontwaardiging over de pastoor en zijn gevolg, omdat zij niet alleen zijn persoon maar

ook zijn raadgevers hadden aangevallen. Ook maakte hij gewag van het gerucht, dat de pastoor van Oud-Zevenaar direct na het overlijden van vicaris Geurts wegen had gezocht om de vicarie te verdonkeremanen. Vicaris Geurts bediende ooit een vicarie in Oud-Zevenaar en een in Duiven. Vermoedelijk vond de pastoor het om financiële redenen gewenst om beide vicarieën in handen van één vicaris te houden. Van de Velde stak de draak met *die kloeke Archivarii, die so veele vergaarde en berookte bewijsstukken in verwehr hebben gehad*. Aan het eind van zijn verdediging verzocht de vicaris *den Heer Pastoor van Duven, die sigh tot nogh toe als Baas teegens het Eerwaardede Capittel tot misaghtingh van die aen mijn verleende investituur heeft gedraegen, dringend te verzoeken dat hij mij in sijn kerk (als aen Heer Geurts bijnae den reeks van 60 jaaren is geschiet) sall toelaten, het altaar als naar oudergewoonte sall inruimen en onverhinderd mijn Godsdienst sal laten verrichten*.

Naar aanleiding van deze uitspraken stelden de pastoor, samen met een zevental parochianen (Hendricus Schuurman, Hendricus Spaan, Petrus Heijndendaal, Hendricus Peelen, Albert Hugen, J(oh)annes Janssen en Hendricus Engelen) een verweerschrift. Op rustige en zakelijke toon deed men een beroep op de decreten van het Kapittel, de brieven van baron Von Hasekamp en fragmenten van het kerkelijk recht. Het gevolg van de affaire was immers dat onschuldigen, die part noch deel hadden aan het conflict tussen de pastoor en de vicaris, er onder leden en de zondagse vroegmis niet konden bijwonen. Het kerkbestuur dacht een oplossing te vinden door aan het vicariegoed een gering bedrag te onttrekken en daarmee een pater uit Elten de vroegmis te laten opdragen. Dit maakte Van de Velde echter furieus, hij trok de tiende aan zich en verkocht het hooi en gras van de vicariewei, hetgeen weer leidde tot een protestbrief aan baron Von Hasekamp. Deze antwoordde dat de originele stichtingsbrief niet in zijn bezit was, hij kon wel een afschrift ter beschikking stellen. Voorts verlangde hij nogmaals, dat de vicaris de gefundeerde verplichtingen omtrent de uitdeling van broden aan de armen en het lezen van de heilige diensten zou nakomen.

De zaak betreffende de uitoefening van het priesterlijke ambt was en bleef nog steeds in onderzoek bij het Kapittel te Emmerik. Op 10 oktober 1744 schreef Aartspriester Van Erpen aan pastoor Van der Veecken, dat de eerwaarde heer Van de Velde beroep kon aantekenen tegen de beslissing van het Kapittel, als hij meende te zijn benadeeld. De zaak zou dan vermoedelijk bij de Nuntius terecht komen, maar die was niet erg gesteld op *zulcke wijdtloepige schriften, en dan wel in de Duitse taal*.

Spocdig daarop reageerde vicaris Van de Velde. Hij betwistte bij de Deken

de bevoegdheid van de actievoerders en vond *gans alles belagelijk*. Hij stelde vast *als dat daar vier personen zijn die namens de Duivense gemeente spreken*. De actiegroep had men het zwijgen moeten opleggen en de pastoor had als hoofd van de parochie te voorschijn moeten komen in plaats van achter de gordijnen toe te zien. De pastoor beschouwde hij als de hoofdschuldige, de aanvoerder van de actie. Uit alles blijkt, dat er van wezenlijk contact tussen de pastoor en de vicaris geen sprake meer was. Buiten de pastoor om liet de vicaris op 3 januari 1745 in Duiven bekend maken, dat de armen aan zijn huis te Zevenaar rogge of tarwe konden afhalen.

Iedereen was het langzamerhand over eens, dat de geschilpunten tussen beide cerwaarde heren moesten worden bijgelegd. En zo werd op 14 juni 1745 te Groessen een akte opgemaakt en ondertekend door pastoor van der Veecken, vicaris van de Velde, C. van Elsberg, pastoor te Groessen, H. Becker, pastoor te Oud-Zevenaar, P.M. van der Veecken, pastoor te Zevenaar, en O. Peckel, vicaris te Zevenaar. De pastoor van Hulhuizen, Rutgerus Becker, trad op als scheidsman. In de akte werden de feiten en handelingen tot dat moment vastgelegd, en overeengekomen, dat men in het klooster van de paters Capucijnen te Kleef bijeen zou komen om daar in alle rust een oplossing voor de Duivense kwestie te vinden. Op 14 juni 1745 werd te Kleef een voor beide partijen aanvaardbaar compromis bereikt.

Om dit compromis geheel ten te kunnen uitvoeren, dienden te Duiven nog enkele obstakels uit de weg geruimd te worden. Pastoor van der Veecken en vicaris van de Velde richtten op 27 september 1745 een petitie aan de Koning van Pruisen waarin zij om opheffing verzochten van het arrest (beslag) waarmee de revenuen van de vicarie was belegd. Dit beslag was vermoedelijk gelegd op verzoek van enkele Duivenaren omdat de verplichting tot uitdeling van rogge en tarwe aan de armen niet werd nagekomen. Het compromis regelde namelijk wel het lezen van H. Missen maar niet de jaarlijkse brooduitdeling. De pastoor zou het zeker hebben opgenomen voor de armen, die partij waren zowel bij de jaarlijkse memoriedienst als bij de brooduitdeling. De vicaris was echter in gebreke gebleven door de armen niet als partij te erkennen in de vicariegoederen.

(wordt vervolgd)

Th. Goossen, Zevenaar.

De vorige afleveringen verschenen in jaargang 11 (1994), nummer 1 en jaargang 12 (1995), nummer 1

DE NEVEN VAN DE KOUSEBAND

In de na-oorlogse jaren speelden ze regelmatig op bruiloften en partijen: vijf 'neven' onder leiding van Theet Sanders. Ofschoon niet alle musici de volwaardige status van neef hadden, had men toch de naam '*Cousins-Band*' gekozen. In de volksmond werd dat al spoedig 'Kouseband'. De band bestond uit Theet Sanders (accordeon), zijn neef Heintje Sanders (trompet), diens neef Theet Hendriks (drums), Bart Tiedink (klarinet) en een aangetrouwde 'neef' Joep Jansen (saxofoon).

Er werd elke zondag na de Hoogmis geoefend in de tuin van kapper Sanders; bij slecht weer en in de winter in de kapsalon. Op hert repertoire stond de toen bekende dansmuziek als walsjes, polka's en mazurka's. Maar ook de bekende na-oorlogse meer swingende dansmuziek. Men speelde niet alleen op bruiloften en partijen, maar ook op het bevrijdingsfeest en tijdens de fancy-fairs in de brouwerij. De band heeft maar een vijftal jaren bestaan. Door het vertrek van Theet Hendriks naar Australië ging de band uit elkaar.

Dat men veel plezier beleefde aan het oefenen is te zien op onderstaande foto. Voor de gein heeft men van instrument gewisseld zodat van links naar rechts Heintje Sanders de klarinet vasthoudt, Bart Tiedink de accordeon, Theet Hendriks achter de drums zit en Joep Jansen (van de Pijp) met trompet en Theet Sanders met de saxofoon te zien is. Op de achtergrond is het huis van de dames Peters te zien, nu het huis van dokter Jansen aan de Rijksweg. De foto moet rond 1942 gemaakt zijn in de tuin van kapper Sanders.

VERENIGINGSNIEUWS

Agenda

- 16 oktober 1995   Lezing door de heer J. Thoben ('s-Heerenberg) over „Hannekemaaiers, Kerls en Tjöden" - deze lezing is in december 1994 niet doorgedaan wegens ziekte van de spreker.
- 20 november 1995   Inloopavond - „verdwenen kroegen en cafés"

Schenken en andere aanwinsten

De vijftigjarige herdenking van Tweede Wereldoorlog en de Bevrijding heeft wel het een en ander opgeleverd. Zo is aangeschaft „Zevenaar 50 jaar bevrijd", uitgegeven door de Cultuurhistorische Vereniging Zevenaar. De heer S. Smeenk (Duiven) gaf ons het „persoonsbewijs" van zijn vader Johan Christiaan Smeenk, compleet met „Sonderausweis", plus nog wat tabaksbonnen van 13 februari 1944.; het laatste cijfer is er afgeknipt, maar het zal wel 1944 zijn geweest, toen men immers alleen nog maar „eigen teelt" kende. Tenslotte ontvingen wij van de heer W.A. Peters (Loo) een fotokopie van „our route in N.W. Europe 1944-1945", nauwgezet maar stiekem - want het was verboden om dat te doen - bijgehouden door een lid van 1/4th K.O.Y.L.I. (King's Own Yorkshire Light Infantry). Daaruit leren wij, dat deze Canadese legereenheid op 10 juni 1944 in Arromanches (Normandië, Frankrijk) aan land ging, op 10 maart 1945 in Zevenaar was en op 13 maart door Duiven en Westervoort naar Arnhem trok.

Ambassadeur mr. P.F.C. Koch schonk ons „Nederland's Patriciaat" (76ste jaargang, 1992), een uitgave van het Centraal Bureau voor Genealogie, waarin o.a. de genealogie van het geslacht Koch is opgenomen, van de achttiende tot en met deze eeuw. Een welkome informatiebron voor de werkgroep genealogie!

Tenslotte ontvingen wij het gedenkboek „Een factor van wezenlijke betekenis", gewijd aan de geschiedenis van de inmiddels voormalige Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Midden-Gelderland en de sociaal-economische ontwikkeling van haar regio 1845-1995. Het boek is uitgegeven ter herinnering aan het feit, dat op 22 maart van dit jaar 150 jaar geleden in Arnhem een Kamer van Koophandel werd opgericht, maar ook ter gelegenheid van de fusie van de „Arnhemse" Kamer met de in Nijmegen zetelende Kamer van

Koophandel en Fabrieken voor Nijmegen en Omstreken op 1 januari 1995. Wie interesse heeft in de aanschaf van dit boek kan contact opnemen met uitgeverij Fagus, de heer drs. J.F.Th. de Beukelaer, tel./fax 05437-75134. De prijs is ons niet bekend.

GEMEENTELIJKE MONUMENTENZORG - DUIVEN OP Z'N SMALST!

Het gaat niet goed met de monumentenzorg in en door de gemeente Duiven. Het is al eerder ter sprake geweest, o.a. in 1993 (DRIEPAS, nr.3). Op papier zijn de zaken goed voor elkaar, in de praktijk is het minder goed, soms niet goed verlopen. Er was en is hier een voornamelijk met de mond beleden toewijding aan de zaak van gemeentelijke monumentenzorg, een schijnmonumentenbeleid.

De gemeente heeft voor 1995 voor het eerst uit eigen middelen een overigens vrij gering bedrag beschikbaar gesteld. Het zou voortaan ook de bedoeling zijn om de niet bestede gelden in een potje te doen (fondsvorming) om in de toekomst grotere bedragen beschikbaar te kunnen stellen. In 1994, het eerste jaar dat er geen provinciale Stado-gelden beschikbaar waren, is men „vergeten” een bedrag op de begroting op te voeren. Daarvoor bestond het budget uit jaarlijks zo'n fl. 20.000,00 uit het Fonds Stads- en Dorpsvernieuwing (Stado-fonds). In de loop van de jaren is een aantal panden op de lijst van gemeentelijke monumenten geplaatst en zijn eigenaren van dergelijke monumenten geholpen met een subsidie. We mogen ons gelukkig prijzen, dat ondanks „tegenwind” het e.e.a. behouden is gebleven; dat zijn de lichtpuntjes geweest.

Hierboven wordt de term „schijn-monumentenbeleid” gebruikt. Het meest recente voorbeeld daarvan. Voor dit jaar is er - zoals gezegd - uit eigen middelen fl. 10.000,00 beschikbaar gesteld. Er is nog geen cent van uitgegeven. Op zich is dit geen ramp, het bedrag mag immers worden bewaard, fondsvorming dus. Dat kan men doen, maar dan nòg zal het niet worden besteed. Het kàn niet worden uitgegeven, want er is geen subsidieverordening!

Men heeft gedacht, dat voor dit jaar de gemeentelijke monumentenzorg financieel onder de pannen was, en ging vervolgens over tot de orde van de dag. Per saldo is de situatie niet anders dan in 1994, er is niets! Dit mag schijn-monumentenbeleid worden genoemd.

Moe van de schijn ophouden, heeft het College nu voorgesteld om voor 1996 en later officieel elke gulden voor gemeentelijke monumentenzorg te schrappen.

Het schrappen van fl. 10.000,00 voor de gemeentelijke monumentenzorg voor de komende jaren heeft een aantal gevolgen en roept een aantal vragen op:

- Als een post eenmaal uit de begroting is verdwenen kan het jaren duren, voordat er weer een bedrag voor gemeentelijke monumenten op de begroting terugkeert.
- Hoe gering het bedrag dit jaar ook was, de idee van fondsvorming kan worden vergeten.
- Als de gemeente geen subsidie meer verstrekt, is het voor de eigenaren onmogelijk een beroep te doen op een aanvullende provinciale subsidie.
- Wat zijn de gevolgen voor de bestaande lijst van gemeentelijke monumenten? Wordt die lijst „bevroren" of afgeschaft, of mag er nog aan worden toegevoegd? In het Collegevoorstel staat blijkbaar, dat de gemeentelijke monumenten voortaan als beeldbepalende panden worden aangemerkt. Over die kreet is niet nagedacht, het is een loze kreet. Immers in de huidige monumentenverordening komt het begrip „beeldbepalende pand" niet voor. Te vrezen valt, dat er niet veel terecht komt van een bescherming zonder juridische basis, zodat bijv. voor de Duivense voormalige r.k. pastorie moeilijk een sloopvergunning kan worden geweigerd, als dat met goede redenen omkleed aangevraagd wordt. En dan zijn er nog allerlei andere voorbeelden te bedenken.

Kortom, als er niets meer beschikbaar wordt gesteld voor de bescherming van ons „culturele erfgoed", de gemeentelijke monumenten, betekent dat heel concreet het einde van de gemeentelijke monumentenzorg.

In een brief, waarvan het bovenstaande een vrije weergave is, heeft het bestuur van de Historische Kring bij het College en de Raad protest aangetekend tegen de voorgenomen bezuinigingsmaatregel.

Hoe is het zo ver kunnen komen? Reeds vanaf het ogenblik dat de Gemeenteraad de Monumentenverordening in 1986 goedkeurde, is het Gemeentebestuur daar niet gelukkig mee geweest. Men vreesde dat de vier 19e eeuwse panden binnen het plangebied van het Duivens winkelcentrum niet voetstoots afgebroken zouden kunnen worden om plaats te maken voor parkeerplaatsen, enkele dagwinkels of bestrating. Van dergelijke panden, die tussen 1850 en 1900 gebouwd zijn als burgerhuizen, waren er toen in de hele gemeente nog

maar zes! De verschillende voorstellen van de Historische Kring om het gebied om de pastorie, het oude gemeentehuis, het voormalige klooster en het huis van de familie Snelder buiten het plangebied te houden, vonden geen genade in de ogen van de projectontwikkelaar en bijgevolg ook niet in die van het Gemeentebestuur.

In de loop van de jaren is duidelijk geworden dat binnen het Gemeentebestuur maar ook binnen de Gemeenteraad weinig is te merken van affiniteit met vormen van cultuurbehartiging, die verder gaan dan schutterijen en sportverenigingen. Dat hadden we kunnen merken als men mede op de bres had gestaan om historische panden binnen de Duivense dorpskern te behouden, maar ook voor de misschien minder spectaculaire maar minstens zo interessante boerderijen in het buitengebied. Uit het respect voor de soms eeuwenoude kadastrale structuren en wegen. Uit het vermijden van aantasting van karakteristieke details in het landschap, zoals dat is ontstaan uit de wisselwerking tussen natuur en mens.

Men ziet - helaas - meer bij gemeenten die een snelle (te snelle?) groei doormaken, dat de veronderstelde eisen van de groei prevaleren boven overwegingen van andere aard. Een blinde vlek voor de voordelen in de vorm van een interessante en aantrekkelijke woonomgeving of een bijdrage aan het woongenot in het algemeen.

De aangekondigde nota over het gemeentelijk monumentenbeleid, die in deze herfst besproken zou worden, had een bezinning kunnen worden en misschien een uitweg kunnen bieden. Het Raadsbesluit van 11 september j.l. inzake de bezuinigingen heeft dit o.i. radiaal gebarricadeerd. Duiven of z'n smalst?

Op zoek naar oude grafstenen

Op gezette tijden worden (delen van) begraafplaatsen geruimd, waarbij dan ook grafstenen verdwijnen. De opschriften van deze oude grafstenen zijn dikwijls een bron van informatie, die op andere wijze soms moeilijk te achterhalen is. Voor mensen die zich bezighouden met genealogie - om de eigen familie-stamboom uit te zoeken of in algemener verband - zijn deze grafsteen-gegevens van groot belang. Bovendien zijn er tal van interessante details uit af te leiden. Zo zijn in crisistijden vaak veel afkortingen gebruikt, terwijl men zich in economisch betere jaren méér letters op een steen kon veroorloven. Het is jammer als al deze informatie met de grafsteen verloren zou gaan.

In Wehl is een werkgroep gestart met het inventariseren van oude grafstenen; men richt zich speciaal op de Liemers en de Oude-IJsselstreek. Daarvoor

worden vrijwilligers gezocht die in de eigen woonplaats als 'kerkhof-correspondent' enig onderzoek willen verrichten. De opzet is eenvoudig en vraagt betrekkelijk weinig tijd:

- de correspondent krijgt een naam op en gaat als het hem of haar uitkomt (mooi weer!) op het plaatselijk kerkhof de bewuste grafsteen zoeken en noteert alle gegevens die daarop vermeld staan.

- de verkregen informatie wordt door gegeven; de correspondent houdt zelf een kopie daarvan.

- er wordt een plattegrondje getekend van de begraafplaats en daarop wordt de positie van het graf aangegeven.

Als na enige jaren een groot gedeelte van het kerkhof 'in kaart' is gebracht, is het eenvoudig ook de rest te registreren.

In Azewijn, Beck, Doetinchem, Gaanderen en Wehl zijn reeds zulke correspondenten aan het werk. Voor de gemeente Duiven worden nog vrijwilligers gezocht voor de begraafplaatsen in Duiven, Groessen en Loo. U kunt zich opgeven en meer informatie verkrijgen bij de heer Wil Hermsen in Beck, tel. 0314 - 681809 (na 19.00 uur 's avonds).

Willibrord en het Begin van Nederland

Op 21 november 1995 is het 1300 jaar geleden, dat Willibrord in de St. Pieter te Rome door paus Sergius tot aartsbisschop van de Friezen werd gewijd. Ter gelegenheid van de herdenking van deze wijding wordt in Museum Catharijncconvent een indrukwekkende expositie *van zaterdag 18 november 1995 tot en met zondag 28 januari 1996* gehouden.

Willibrord kreeg de opdracht de Friezen tot het christendom te bekeren. Het voormalige Romeinse castellum Traiectum, de oorsprong van het latere Utrecht, werd hem toegewezen als missiebasis. Utrecht werd zo het kerkelijke, bestuurlijke en culturele centrum van het gebied dat later met de naam de „Noordelijke Nederlanden" zou worden aangeduid. Met enige stoutmoedigheid zou men kunnen stellen dat deze gebeurtenis het begin van Nederland inluidde.

Beginnend bij de Romeinse resten op het Utrechtse Domplein wordt op de tentoonstelling een tocht gemaakt langs een keur van meer dan duizend jaar oude voorwerpen, die de bezoeker een indruk geven van de vroegste culturele, religieuze, sociale en politieke ontwikkelingen in ons land en in het bijzonder in Utrecht. Vroegmiddeleeuwse kunstvoorwerpen, die maar zelden

bijeen zijn te zien, zoals goudschatten, grafgiften van Friezen en Franken, reliekschrijnen, kostbare handschriften en liturgische voorwerpen, die hebben toebehoord aan Willibrord en zijn tijdgenoten, afkomstig uit schatkamers, musea en bibliotheken uit geheel Europa, worden in Utrecht tentoongesteld. In een aparte afdeling wordt aandacht besteed aan de kerken, die Willibrord in Utrecht stichtte.

Willibrord heeft veel gewerkt in het Nederrijnse gebied. Zoals Groessenaren ongetwijfeld weten, verbindt een heel oude traditie „de apostel van Nederland”, of een van zijn metgezellen, met de stichting van de St. Andreaskerk te Groessen. In een kostbare monstrans van omstreeks 1700 en verschillende grote houten sculpturen in de Groessense kerk is deze traditie vastgelegd (DRIEPAS, jaargang 5, nr. 1, blz. 13). Nog betere papieren heeft Emmerik, waar de St. Maartenskerk rechtstreeks is verbonden met de naam van Willibrord.

De tentoonstelling wordt begeleid door een dia-programma en een catalogus.

Openingstijden: di t/m vr 10-17 uur; zaterdag, zondag, 1ste en 2de Kerstdag 11-17 uur; maandag 1 januari gesloten.

Toegangsprijzen: Volwassenen f. 8,-; 65+, CJP en jongeren van 6 t/m/ 17 jaar f. 6,50; groepstarief (20 pers.) f. 6,50.

Plaats: Nieuwegracht 63, 3512 LG UTRECHT, tel. 030--2313835.

Gelders Oudheidkundig Contact

Eind juni is voor de achtste maal verschenen een overzicht van cursussen over musea, museumbeheer en geschiedenis in Gelderland, Overijssel en Utrecht in het cursusjaar 1995/1996.

De brochure bevat uitgebreide informatie over cursussen en studiedagen over o.a. de volgende onderwerpen:

- geschiedenis en geschiedbeoefening: beoefening van lokale en regionale geschiedenis, genealogie, schrijven van historische artikelen, historische geografie, huizenonderzoek, lezen en begrijpen van middelnederlandse teksten, etc.

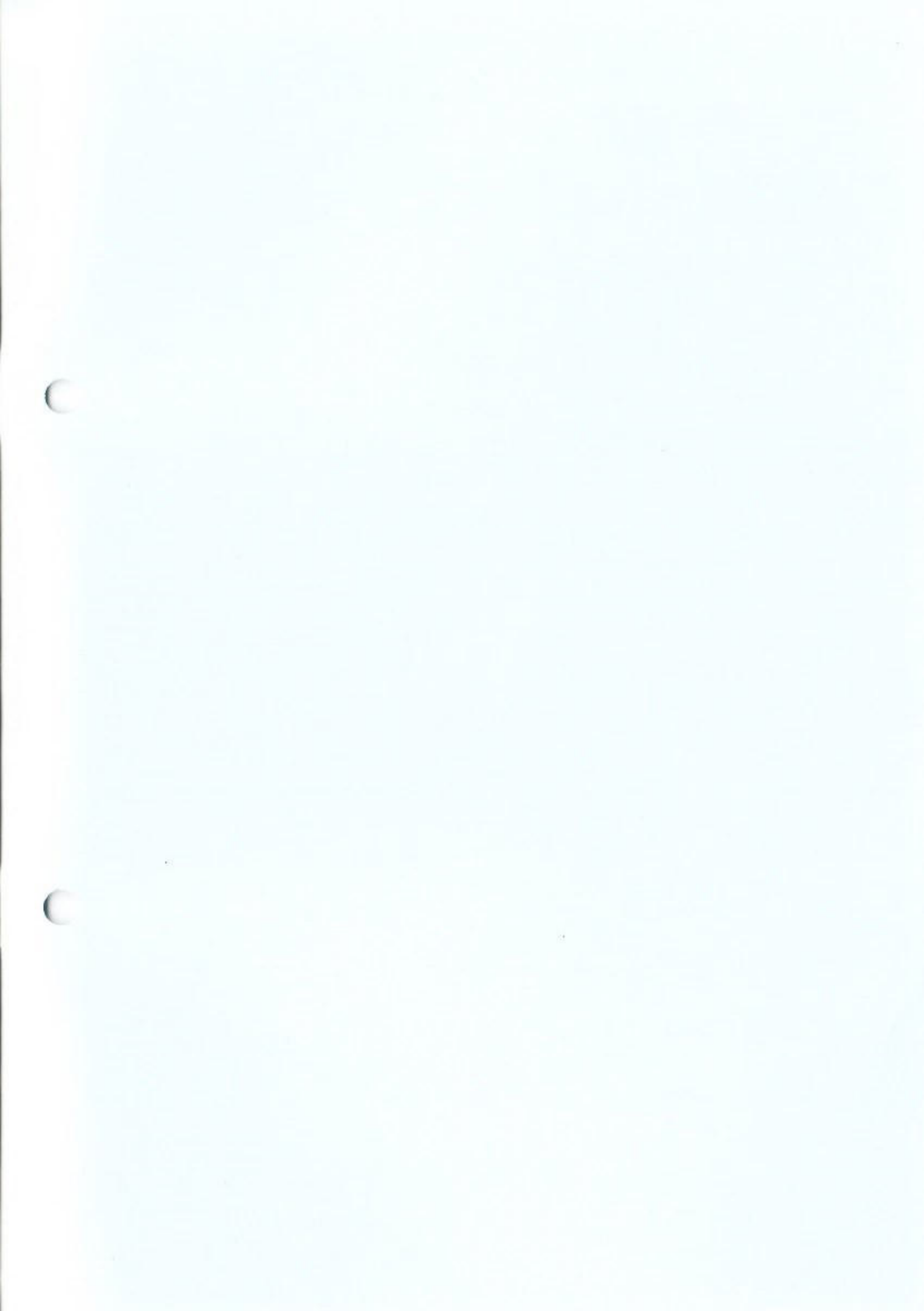
Het cursusoverzicht is **gratis** verkrijgbaar bij het Gelders Oudheidkundig Contact, postbus 4040, 7200 BA ZUTPHEN; informatie: tel. 05750-11826 (na 10 oktober 0575-511826). De brochure is ook ter inzage bij de secretaris

van de Historische Kring (0316-266376).

Zo begint op 23 september te Ede een cursus voor degenen, die zelf een onderzoek willen verrichten naar de geschiedenis van hun dorp of stad (kosten f. 135,-); op 25 september te Arnhem een cursus over het schrijven over geschiedenis (kosten f. 115,-); en op 4 november te Arnhem een cursus genealogie voor gevorderden (kosten f. 115,-).

Mededeling

Onze zustervereniging de Cultuurhistorische Vereniging Zevenaar geeft aan het einde van dit jaar een boek uit onder de titel „140 jaren sporen langs Zevenaar”. In deze uitgave gaat het niet alleen over alles wat met de spoorlijn langs het station Zevenaar te maken heeft, maar ook met de stationnetjes en haltes langs de lijn, zoals het station van Duiven en de halte te Groessen. Het gaat fl. 15,- kosten. Er is een mogelijkheid om in te tekenen: tot 1 november noteert de secretaris van de Zevenaarse vereniging graag uw naam en adres. U kunt u melden bij de heer G.A.J. Willemsen, Molenstraat 14 te Zevenaar, tel. 08360-30384 (0316-330384).

INHOUDSOPGAVE

Uit de krant van toen: de wederopbouw na 1945 Th.M.J. Jonker	25
Zware tijden in 1794-1795 (vervolg) G.H. van Hunen	31
Wat graasde in 1817 op de gemene gronden? J.Th.M. Giessen	37
De St. Antonius- en St. Annavicarie in de parochie Duiven (deel 3) Th. Goossen	38
De neven van de Kouseband M.P.J. Biermans-van Dongen	41
Verenigingsnieuws	42